

עין משפט
נר מצוה

לֵב א מִיּוּ פִּכְיָא מַהְלִי מְכִירָה לְחֵלֶה טוּ סַמָּג עֲשִׂין פֶּס עוֹשִׁיעַ חִי'ת סִימֵן רִיו סַעֲיָף יד:
לֵב ב מִיּוּ פִ"ד מַהֲלֵסֶת תַּעֲוִיט הִלְכֵה יט טוֹשִׁיעַ אִלִּית סִימֵן תַּקְסָה סַעֲיָף יא:

רבינו חננאל

ואקשינן, וכי ארו גזעו מחליף, והתניא הלוקח (לולב) [אילן] מחבירו לקיץ מגבירו מן הקרקע טפח [וכו'], בדקלים ובראדון חופר ומשרש לפי שאין גזעם מחליף. וישנינו, האי ארו דנמשלו בו הצדיקים כגון ששה ודסם ועץ שמן, וכדרכא דאמר עשרה מיני ארזים הם, והללו כולם אין גזעם מחליף וזלתי הארו לבדו. והא דר' אליעזר דירר לפני התיבה ואמר כ"ד ברכות ולא ירדו גשמים, וירד אחריו ר' עקיבא ואמר אבינו מלכינו אבינו אתה ואין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכינו רחם עלינו, ומיד ירדו גשמים, הוּו מרגנו כולי עלמא רבנן, יצתה בת קול ואמרה לא מפני שרבי עקיבא גדול מר' אליעזר, אלא ר' עקיבא מעביר על מדותיו ור' אליעזר עומד על מידותיו ואינו מעביר. הני רבנן עד היכן גשמים יורדים וצבור פוסקין מתעניתם כמלוא בירך המהריש"ה. פ"י כשיעור ספירת האת בחרישה, אם ירדו הגשמים כשיעור הזה. נ"ו [הדרתן] אומר בהרבה טפח בבינונית טפחים בעבודה שלשה טפחים, וקיימא לן כר' יהודה. תניא אין לך טפח שיריד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחים, ואם שדה עבודה שלשה טפחים. א"ר אליעזר בשעה שמנסכין מים בחג תהום אומר לחבירו אבע מימן קול שני ריעים אני שומע פ"י, קול שני גזורים ניסוך המים וניסוך היין המבשלים מנקיב הספלים שעל המזבח, כדרכיה תהום אל תהום קורא לקול צנורין. אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי אתא ויריא דמיא לעיגלא תילתא. פ"י בת שלש שנים, וקיימי בין תהומא עלאה לתהומא תחתא, כדרכיה הנצנים נראו בארץ (ו)עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע [ועלה] פ"י, קול ענלא הוא קול התורה כתוב בפסוק, כי העגל הוא השור. מ"תנ"י, הוי מתענין וירדו גשמים בו'. חזינן דסוגיא דשמעתין הכי סלקן קודם [תצותן] לא דגמרא, ר' אמי ור' יהודה נשיאה בתר דאהדריה, דאמרי אתר חצות (עשו) [שינינו]. ולכולי עלמא אין אומרין הלל הגדול אלא על נפש שביעה, ואי איכא אתרא דחיישי משום שכרות, גומרין הלל הגדול ואחריו כן אוכלין. [נאמאין] הלל הגדול א], דכתיב ביה מעלה נשיאים מקצה

הארץ בריקים למטר עשה. דאמר ר' יוחנן הלל הגדול משעומדין [ב]בית ה'עלל) עד סוף הלל רידן. ואסיקנא, שאין שבח לציבור אם ירדו גשמים קודם הנץ החמה, אלא אם אמרו משיב הרוח [ו]נאאת זיקא, מוריד הגשם ואתא מיטרא וזו שבח ציבור, והכל פשוטה היא. ירושלמי. ר' אחא ור' אבהו בשם ר' יוסי בר' חנינא אסור להתענות עד שש שעות בשבת. א"ר יוסי ב"ר אבין מתניתין היא. קודם חצות לא ישלימו, עד כדון צפרא הוא, לאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה. רבן יוחנן בן זכאי כד הוה בעי דייחוח מיטרא הוה [אמרן] לספריה אול קום קמיה היכלא, ואימרו בגין דר' בעי מספרא ולית בחייליה מצטער, ומיד מיטרא נחית. רב אדא בר אבהו כד הוה שליף תרווייהו, וזכר הוה שליף תרווייהו, מפותל בתים הוה תמן, והוה רב מייתי חד מן תלמידיו בביתיה עד דהוו מפנין ביתיה, וכיון דהוה נפיק מן ביתא מיד הוה נפיל. [ואית' ד]אמרי (א') רב אדא בר אבהו הוה שלחו לו חכמים מה מעשים טובים יש ביך, שלח אדם מימי לא קדמי אדם בבית הכנסת, ולא הנחתי אדם בבית הכנסת ויצאתי, ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא וזכרתי דברי תורה במקום מנותן, ולא הצעתי וישנתי לא שנת עראי, ולא כינתי שם לחבירי, ולא צעדתי בין החברים, ולא שמחתי בתקלת חבירי, ולא עלה קללת חבירי על מטהי, ולא עברתי בשוק אצל מי שהוא חייב לי, ולא הקפדתי בתוך ביתי, לקיים מה שנאמר אתהלק בתם לבבי בקרב ביתי. (ב) קבלה ביד חכמים כי ביום שנהרג נבות בן ביום הגיעה השמועה לאויבל, ובו ביום ירד אחאב אל כרמו לרשתו, ובו ביום אמר לו אליהו הרצחת וגם ירשת, ומיד נכנס. שנאמר ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו וישם שק על כשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט. וגמרי' דהדיא שעתא שעה תשיעית הואי, וצם שלש שעות האחרונות מן היום ונחשב צום, דכתיב הראית כי נכנס אחאב, אבל ראיה ברורה שנענה אחאב מתשע שעות ולמעלה ליכא. הדרן עוף סדר תענית

כה:

(ח ואין גזעו מחליף. אם נפסק: אף לדיק. אין לו זכר. לדיק אין גזעו מחליף אינו בתחית הממים: לדיק אינו עושה פירות. אין לו שכר לעמיד: כהולם השקמה. נטיעה שלא נקלצה מעולם: סדן. שכנר הזקין טרונ"ק צלע"ז שנקלץ וחוזר בסדניה יתיב (פסחים דף כח): שני טפחים. שכנר גזעו מחליף: מן הפקק. קשר התחתון: מיני ארזים שנאמר אסן צמדנר ארו טטה ודסם וגו'. וצניר להו תלת זבזראש השנה (דף כג.) מפרש הוסיפו עליהם אלוים אלמונים אלמוגים: מעשה צרבי אליעזר בן הורקנוס. י"ג תעניות שהמענו והלכו עד שגמרו י"ג כרתנן (לעיל דף יב:) עצרו אלו ולא נענו כו': הפחילו הצנור ללאס. מצית הכנסת: קדרים פקנסם. צתמיה. אין לכס אלא לכו קצרו עלמכם מפני הרעב: געו. זעקו כמו אם יגעה שור על צלילו (איזו ו) הלון וגעו (שמואל א ו): ויהיו הצנור פוסקין מתעניתם. דתנן (לעיל יב:) עצרו אלו ולא נענו צ"ד גזרין עוד כו' אכל נענו שז אין זריכין להתענות. והני מילי צנור אכל יחדיו שהיה מתענה על החולה ומתרפא או על לרה ועצרה הרי מתענה ומשלים כדאמרן לעיל (דף י:). כך שמעתי: כמלא צנך המחרישה. אם טטטשו הגשמים צעומק הקרקע כשיעור שורת מענית המחרישה: צנך. הוא הכלי שחורשין בו ומצריכין אותו סמוך לקרקע כשחורשין בו. כלומר (א) מילא התלס שיראו המים בתלס מחרישמו שקורין קולטרי"א: צחצצה. קרקע יצישה טפח. כיון דחריצה היא ונכנסו זה הגשמים טפח ודאי רוצ גשמים ירדו: צעזורה. חרושה כגון שדה יני הנכנסים זה גשמים הרצה ג' טפחים דלפ"י בגשמים מועטין נכנסין זה טפח לא צטטפחים: אין לך כל טפח. כשנכנסו הגשמים צעומק הקרקע טפח מהום עולה ומתגבר ג' טפחים. ואע"ג דסומכא דלרעא אלפא גרמדי צפרק החליל (סוכה דף גנ:) אפי"ה רעיצותא מהניא"י: והפניא. מהום יואל לקראתו צ' טפחים: הא דקפני טפחיים וסו לא פורתא הוא דמתי ואהכי לא נפיק זהו לקצליה שלשה טפחים אלא

סדר תעניות אלו פרק שלישי תענית

פורתא טפחיים: צשאינה עצודה. דכי נכנסו זה טפח טפי הוא דנחית ונפיק מהום לקיצליה ג' טפחים: אבע. לשון נחל נובעט): קול שני ריעים. ניסוך המים וניסוך היין: מהום אל מהום קורא. מים עליונים ומים תחתונים: לנוריך. אותן שני ספלים: האי רידיא.

מלאך הממונה על הגשמים כך שמו: דמי לעיגלא. ול"ג תלתא: צין מהומא עילאה לפספא. צין הרקיע לאוקיינוס היכל דנשקי לרעא ורקיע: מהומא עלאה. מים העליונים: חשור מימך. צרקע: אבע מימך. למטה צרקע: הנלנים נראו צארך. כלומר כשמנסכין מים צחג שהניסוכין נראו צארך שאין צאין אלא משנה לצנירתה כנן זה שאינו יואל אלא משנה לשנה ועת הזמיר הגיע זמירות החג אז קול התור מלאך דומה לשור מרגום שור מור צצשעה שמנסכין כמשמעו הנלנים נראו הזמיר הגיע צשעה שקול התור נשמע: קודס הנץ החמה לא ישלימו. דלכתי לא חל עליהו תענית כי נחתי גשמים: קודס חלוס. דחלוט זמן אכילה היא מחלות ואילך חל התענית כיון שלא סעדו צשעת סעודה: ועשו יו"ט. מתוך שמחה: הלל הגדול. הודו לאלהי האלהים כי נעולם חסדו' ומפני שנאמר צו נתן לחם לכל בשר כדאמרין צשיהי פסחים (דף קיט): שכן מלינו כו'. כלומר שאין לך אדם בעולם שאין תענית חל עליו מט' שעות ואילך אפי' צני מלכים שדרכן לאכול צט' שעות שעד ג' שעות הן ישנים צמטותיהן וסוהין ששה שעות ואוכלין וכדאמרין צפסחים (דף קז:). אפי' אגריפס המלך שרגיל לאכול צט' שעות ציוס לא יאכל עד שמתקן שנאמר הראית כי נכנע אחאז מפני ואחאז לא חלה תעניתו עליו אלא מט' שעות ואילך ועד ט' שעות היה יכול לאכול שנה אגמר צדעמו להתענות אלא שנה אליהו אותו היום שנכנס צכרס צבות היצרעאלי ואמר ליה הרצחת וגם ירשת וגו' (מלכים א כא) ילקו הכללים וגו' (שם) וכתיב וילוס שהמענה אותו היום: הכי גרסינן שמואל הקטן גזר טעניסא וירדו גשמים קודס הנץ החמה: שצח צנור הוא. שעדיין לא קרלו ונענו: למה הדבר דומה וכו': אלא

החמה כו': ת"ר היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות רבי יוסי אומר קודם ט' שעות לא ישלימו לאחר ט' שעות ישלימו שכן מצינו באחאב מלך ישראל שהתענה מתשע שעות ולמעלה שנאמר הֲרֵאִית כִּי נִכְנַע אֲחָאב וְגו' (ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר הנץ החמה סבר לאשלומינהו א"ל רבי אמי קודם חצות ואחר חצות שנינו שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כסבורין העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם אמשול לכם [משל] למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אמר להם תנו לו ואל אשמע קולו שוב שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה כסבורים העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם שמואל לא שבח של צבור הוא אלא אמשול לכם משל למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו ואמר להם המתינו לו עד שיתמקמק ויצטער ואחר כך תנו לו ולשמואל הקטן שבחו של צבור היכי דמי אמר מְשִׁיב הָרוּחַ וְגֹשֶׁב זִיקָא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא: מעשה וגזרו תענית בלוד כו': ונימא הלל מעיקרא אֲבִי ורְבֵּא דְאִמְרֵי תְרוּוִייהוּ לפי שאין אומרים הלל אלא

הארץ בריקים למטר עשה. דאמר ר' יוחנן הלל הגדול משעומדין [ב]בית ה'עלל) עד סוף הלל רידן. ואסיקנא, שאין שבח לציבור אם ירדו גשמים קודם הנץ החמה, אלא אם אמרו משיב הרוח [ו]נאאת זיקא, מוריד הגשם ואתא מיטרא וזו שבח ציבור, והכל פשוטה היא. ירושלמי. ר' אחא ור' אבהו בשם ר' יוסי בר' חנינא אסור להתענות עד שש שעות בשבת. א"ר יוסי ב"ר אבין מתניתין היא. קודם חצות לא ישלימו, עד כדון צפרא הוא, לאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה. רבן יוחנן בן זכאי כד הוה בעי דייחוח מיטרא הוה [אמרן] לספריה אול קום קמיה היכלא, ואימרו בגין דר' בעי מספרא ולית בחייליה מצטער, ומיד מיטרא נחית. רב אדא בר אבהו כד הוה שליף תרווייהו, וזכר הוה שליף תרווייהו, מפותל בתים הוה תמן, והוה רב מייתי חד מן תלמידיו בביתיה עד דהוו מפנין ביתיה, וכיון דהוה נפיק מן ביתא מיד הוה נפיל. [ואית' ד]אמרי (א') רב אדא בר אבהו הוה שלחו לו חכמים מה מעשים טובים יש ביך, שלח אדם מימי לא קדמי אדם בבית הכנסת, ולא הנחתי אדם בבית הכנסת ויצאתי, ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא וזכרתי דברי תורה במקום מנותן, ולא הצעתי וישנתי לא שנת עראי, ולא כינתי שם לחבירי, ולא צעדתי בין החברים, ולא שמחתי בתקלת חבירי, ולא עלה קללת חבירי על מטהי, ולא עברתי בשוק אצל מי שהוא חייב לי, ולא הקפדתי בתוך ביתי, לקיים מה שנאמר אתהלק בתם לבבי בקרב ביתי. (ב) קבלה ביד חכמים כי ביום שנהרג נבות בן ביום הגיעה השמועה לאויבל, ובו ביום ירד אחאב אל כרמו לרשתו, ובו ביום אמר לו אליהו הרצחת וגם ירשת, ומיד נכנס. שנאמר ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו וישם שק על כשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט. וגמרי' דהדיא שעתא שעה תשיעית הואי, וצם שלש שעות האחרונות מן היום ונחשב צום, דכתיב הראית כי נכנס אחאב, אבל ראיה ברורה שנענה אחאב מתשע שעות ולמעלה ליכא. הדרן עוף סדר תענית

(א נראה דחסר ועל הלל הגדול צריך להחיל מחזורם הללו אם הם י' שעומדים צבית ה' וגו' דכתיב ציה מעלה נשיאים וכו'). צ"ק אלא ת"ש צננרא שכן מלינו צחאזכ כו'.

מסורת הש"ס

(א צ"צ פ: ג) צ"צ כ. סוכה לו. צ"צ פ: ג) גר רי"ף ודל"ש ר' יהודה אומר, ד) [מספסתא פ"א], ס) [ס"א ופריטא], ו) [לעיל כד. צ"מ פה: א], ז) גר דל"ש רב ושמואל, ח) ל"ל און, ט) [משלי יח, י] [מד"ה קודס עד ד"ה שכן מלינו שייך לפי המשנה לעיל יט.], ס) [מהלס קלוג].

תורה אור השלם

- אתון במדבר ארו ששה ודסם וקודס שמן אשים בקצרה ברזש תדקר ותאשור יחדו: ישעיהו מא יט
- תהום אל תהום קורא לקול צנורך כל משפךך וגליף עלי עקבך: תהלים מב ח
- הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו: שיר השירים ב יכ
- הראית כי נכנע אחאב מלכני יען כי נכנע מפני לא אביא דרעה בקימן בימי בנו אביא דרעה על ביתו: מלכים א כא כט

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה צנך כי כלומר מלוא התלס שיראו:

לעזי רש"י

טרונ"ק, סדן, גזע. קולטרי"א. קנקן של מחרשה (והיתר הפולחת את הקרקע).

מוסף רש"י

חובא בעמוד הבא.

רבינו גרשום

מגביהו מן הקרקע. שלא יקיץ סמוך לקרקע, שיחליף גזעו. ארו עצמו אין גזעו מחליף, שאר מיני ארזים גזען מחליף. כמלא (ברך) [וכן] המהרישה. גזמות של מהרישה. כאן בעבודה. שהיא מפורדת דרכה, ונכנסת בה מים טפח מהרה, (אין שוה) [ועלה] מלמטה טפחים. וכשאינה עבודה, שהיא קשה, עד שנכנס טפח מלמעלה עולה ג' טפחים מלמטה. שני ריעים. ניסוך המים וניסוך היין. קול צינורין. היינו שני ניסוכין. מאכן התור. כמאן שהמלאך דומה לתור דהיינו עגל. שנתן ענה מט' שעות ולמעלה. שהיה רגיל לאכול בט', שכן דרך אדם עד שלש שעות אוכל [בט'], ולפי שלא אכל בט' אלא בעשר חשיב תענית. קודם חצות שנינו. דאין משלימין, ואין צריך לו להשלים.